

Вадим КОНЧИН

**КАТЕГОРІЯ ВИЯВЛЕНОЇ
ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕРЕВАГИ
ТА ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНИ
НА ЄВРОРИНКУ**

Резюме

Сформовано методику розрахунку виявлених порівняльних переваг для української економіки з використанням двох торгових класифікацій: стандартної міжнародної торгової класифікації (SITC) та товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності СНД (ТН ЗЕД). Запропоновано для впровадження в Україні методику статистичної звітності зовнішньоекономічної діяльності з використанням трицифрового підходу, яку раніше не застосовували вітчизняні статистичні органи в практичній діяльності. Показано перевагу цієї методики над існуючою.

Розраховано індекс виявленої порівняльної переваги (індекс RCA за 2001 р.) для секторів української економіки у міжнародній торгівлі з країнами-членами ЄС та країнами-кандидатами на вступ до ЄС. Цей індекс підтверджує, що наша держава на євrorинку має значні порівняльні переваги за такими товарними групами: чорні метали; руди, шлаки і зола; енергетичні матеріали й електроенергія; текстильний одяг і додаткові речі до текстильного одягу; алюміній і вироби з нього; зернові культури; деревина та вироби з деревини, деревинне вугілля тощо. Наголошено на тому, що за результатами проведеного дослідження можна оцінювати порівняльні переваги України на європейському ринку і визначити її перспективні експортні сектори.

© Вадим Кончин, 2003.

Кончин Вадим, Тернопільська академія народного господарства, Україна.

Ключові слова

Автаркійна ціна; виявлена порівняльна перевага (revealed comparative advantage); індекс RCA; нова економіка; нова теорія торгівлі; порівняльна перевага (comparative advantage); робоча сила; стандартна міжнародна торгова класифікація (SITC); теорема Гекшера–Оліна; товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності країн СНД (ТН ЗЕД); товарні групи; товарні підгрупи.

У процесі становлення української економіки необхідно акцентувати увагу на перспективних галузях, які в майбутньому зможуть визначити експортну структуру країни за правилом порівняльних переваг.

Одним з інструментів дослідження порівняльних переваг України в міжнародній торгівлі є обчислення індексу виявленої порівняльної переваги (revealed comparative advantage index).

Концепція «виявленої порівняльної переваги» (revealed comparative advantage) широко застосовується на практиці для визначення сильних і слабких секторів експортної структури країни. Першим був Ліснер (Liesner) [1], хто використав у дослідженнях індекс виявленої порівняльної переваги, а популяризував його Баласса (Balassa) [2] у 1965 і 1989 р. Цей індекс – це наведене співвідношення частки експорту сектору (j) певної країни (i), взятої для аналізу, до частки експорту того самого сектору групи інших взятих для аналізу країн (ref) [3]:

$$B_j^i = \frac{X_j^i / X_n^i}{X_j^{Ref} / X_n^{Ref}}, \quad (1)$$

де X_j^i – експорт товарів сектору (j) країни (i); X_n^i – загальний експорт країни (i); X_j^{Ref} – експорт товарів сектору (j) інших країн, взятих для аналізу (ref); X_n^{Ref} – загальний експорт інших країн, взятих для аналізу (ref).

Якщо $B_j^i > 1$, це підтверджує, що країна (i) має порівняльну перевагу в секторі (j), тобто сектор (j) більш важливий у структурі експорту країни (i), ніж у структурі експорту інших узятих для аналізу країн (ref).

У теорії міжнародної торгівлі категорію порівняльної переваги (*comparative advantage*) визначено як здатність виробляти товар дешевше, ніж решту товарів порівняно з іншою країною. В рикардіанській моделі ця

здатність вимірюється через порівняння коефіцієнтів залучення фактору робочої сили країни або порівняння відносних автаркійних цін країн [5]. Досліджуючи питання рікардіанської теорії міжнародної торгівлі, Манеші (Maneschi) зазначає, що країна має порівняльну перевагу у виробництві певного товару, якщо він виробляється продуктивніше порівняно з іншими країнами та іншими товарами [4].

У моделі Гекшера–Оліна порівняльну перевагу визначають шляхом порівняння відносної факторної забезпеченості або порівняння відносних факторних цін країн [11]. Нова теорія торгівлі (*New trade theory*) розглядає додатково ефект зростаючого масштабу і транспортні (торгові) витрати, які впливають на величину порівняльних переваг і посилюють відмінності у міжнародній спеціалізації країн [8]. Правило порівняльних переваг говорить, що країна має тенденцію експортувати ті товари, які вона здатна виробляти дешевше, ніж інші країни [10]. Порівняльна перевага показує, у виробництві яких товарів країна має спеціалізуватись і які з них експортувати.

Результати порівняльної переваги країни характеризують її міжнародну спеціалізацію. Міжнародна спеціалізація вказує на те, яким чином певна країна розміщує свої ресурси між різними секторами виробництва і концентрується на виробництві та експорті одних товарів, імпортує інші.

На відміну від категорії порівняльної переваги (*comparative advantage*), що передбачає порівняння між країнами, виявлена порівняльна перевага (*revealed comparative advantage*) – це індикатор експортної характеристики окремо взятої країни, що визначається для порівняння секторів цієї країни в межах її експортної структури [4]. Виявлена порівняльна перевага характеризує наявну експортно-імпорتنу структуру, властиву країні протягом певного періоду.

Емпіричне дослідження щодо визначення рівня спеціалізації секторів і виявленої порівняльної переваги української економіки в Європі можна здійснювати, використовуючи дані зовнішньої торгівлі за товарною структурою. Державний комітет статистики України щорічно публікує подані Державною митною службою України дані щодо товарної структури, тобто окремих груп товарів у вартості експорту й імпорту та їх питомої ваги у загальному обсязі експорту та імпорту відповідно до країн за січень–грудень [1].

Тоді як статистичні органи ЄС та країн-кандидатів на вступ до ЄС при розгляді зовнішньої торгівлі виділяють групи товарів згідно з стандартною міжнародною торговою класифікацією (*Standard International Trade Classification – SITC*), Держкомстат України використовує товарну номенклатуру зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД), прийняту і затверджену органами влади СНД від 01.01.1992 р. Використання відмінних класифікацій і підходів до статистичної звітності не дає змоги фахівцям з питань міжнародної економіки та європейської інтеграції робити належне зіставлення експортної структури України з експортними структурами країн-членів ЄС і країн-кандидатів. Наша держава, яка заявила про готовність до інтеграції в ЄС,

повинна гармонізувати статистичну звітність щодо своєї товарної номенклатури за міжнародними стандартами, відійти від класифікації, прийнятої в країнах СНД, або залишити паралельно цю класифікацію лише для статистичної звітності зовнішньоекономічної діяльності всередині цього інтеграційного об'єднання.

Слід зазначити, що дані щодо товарної номенклатури в країнах-членах ЄС та країнах-кандидатах публікуються за трицифровим кодом, який відображає доволі високий рівень деталізації агрегованих товарів. Держкомстат України публікує дані щодо експорту-імпорту не за підгрупами товарів, згідно з трицифровим кодуванням SITC, а за двоцифровими групами товарів, і це вказує на порівняно низький рівень деталізації агрегованих товарів.

Чим вищий рівень дезагрегації наявних опублікованих даних, тим легше спеціалісту визначити кластери товарних груп для дослідження у межах міжнародної спеціалізації. Наприклад, у статистичній звітності, що публікують країни-члени ЄС та країни-кандидати у розділі 7 «Machinery and transport equipment» («Машини і транспортне устаткування»), виділено окремо дані за такими товарними групами: 751 – офісне обладнання, 752 – устаткування автоматичного обчислення інформації, 759 – частини для офісного обладнання, 761 – телевізійні пристрої, 762 – радіо- і телевізійне трансляційне устаткування, 763 – звукозаписні пристрої, 764 – телекомунікаційне обладнання, частини до нього тощо. Економістам легко віднести ці групи товарів до кластеру «Комп'ютерна техніка, телекомунікації, мікроелектроніка». Наявна інформація щодо цих груп товарів у експортно-імпортній структурі може бути корисною для визначення рівня розвитку нової економіки (new economy) країни порівняно з іншими державами.

На основі даних, опублікованих Державним комітетом статистики України, це зробити не вдасться. Він обмежується опублікуванням даних загалом за групою 85 «Електричні машини й устаткування та їх частини; апаратура для записування або відтворення звуку і зображення; апаратура, призначена для забезпечення телевізійного зображення і телевізійного звуку; їх частини і приладдя» розділу XVI ТН ЗЕД «Машини, устаткування та механізми (електричні та механічні)». Але ж в групі 85 є понад 40 підгруп товарів, які відрізняються між собою за призначенням у сучасній економічній системі, що характеризується переходом від традиційної (матеріальної) до нової економіки. Наприклад, можна з'ясувати, наскільки відрізняються підгрупи 8525 «Радіо- і телеапаратура», 8542 «Схеми електронні та інтегральні та мікроборки» від підгрупи 8514 «Печі і камери промислові та електричні». Такі товарні підгрупи, як 8470 «Калькулятори та кишенькові машини запису, бухгалтерські машини», 8471 «Обчислювальні машини та їх блоки, магнітні пристрої і оптичні пристрої, що зчитують інформацію», входять до товарної групи 84 «Котли, машини, апарати та їх частини».

Різні підходи до класифікації товарних груп і відсутність належних статистичних даних не дає нам змоги зіставити експорт України з експортом

країн-членів ЄС і країн-кандидатів за товарними групами, а отже, використати стандартний індекс Баласса (Balassa). Тому можна застосувати формулу виявленої порівняльної переваги, розроблену Дослідницьким центром прогнозування і міжнародної інформації¹, яку використовує сектор ринкового аналізу Міжнародного торгового центру UNCTAD/ WTO [7]:

$$RCA^t = \frac{1000}{(X_i^t + M_i^t)} \times \left[(X_{ij}^t - M_{ij}^t) - (X_i^t - M_i^t) \times \frac{(X_{ij}^t + M_{ij}^t)}{(X_i^t + M_i^t)} \right], \quad (2)$$

де X_{ij}^t – експорт товарів сектору (j) країни (i) до групи інших країн, взятих для аналізу; M_{ij}^t – імпорт товарів сектору (j) країни (i) з групи інших країн, взятих для аналізу; X_i^t – загальний експорт країни (i) до групи інших країн, взятих для аналізу; M_i^t – загальний імпорт країни (i) з групи інших країн, взятих для аналізу.

Подана методика розрахунку дає змогу відобразити виявлену порівняльну перевагу країни порівняно з групою інших залучених для аналізу країн за рік і за кілька років. Якщо брати для аналізу довготривалий період, виявлену порівняльну перевагу можна розглянути у динаміці, або знайти її середньозважену за певний проміжок часу.

Згідно з ТН ЗЕД провели емпіричне дослідження експортно-імпоротної структури України за 2001 р. відповідно до країн-членів ЄС і 14 країн-кандидатів на вступ до ЄС². Результати обчислення індексу виявленої порівняльної переваги подано у табл. 1.

Згідно з даними табл. 1, Україна в 2001 р. мала доволі вагомі порівняльні переваги у міжнародній торгівлі з країнами-членами ЄС і країнами-кандидатами за товарними групами 72, 26, 27, 62, 76, 10 і 44. Індекс RCA з від'ємним знаком означає відсутність виявленої порівняльної переваги в експортних секторах країни. Найгірші торгові позиції України за товарними групами 84, 85, 87, 39, 30, 48 і 90. Здебільшого товарні групи, що мають низький додатний або низький від'ємний індекси виявленої порівняльної переваги, не є визначниками міжнародної торгівлі країни.

¹ Centre d'études prospectives et d'informations internationales, Paris (France).

² Для обчислення індексу виявленої порівняльної переваги експортних секторів української економіки ми включили країни-члени ЄС і наступні 14 країн-кандидатів: Угорщину, Польщу, Чехію, Словенію, Словаччину, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Болгарію, Югославію, Боснію і Герцеговину, Хорватію і Македонію. Кіпр і Мальту не розглядали.

Таблиця 1.

**Виявлені порівняльні переваги України у міжнародній торгівлі
з країнами Європи (членами ЄС та країнами-кандидатами) за 2001 р.**

Поран- говані товарні групи	Товарна група згідно з ТН ЗЕД	Експорт, тис. дол. США (ФОБ)	Імпорт, тис. дол. США (СІФ)	RCA (індекс ви- явленої по- рівняльної переваги)
72	Чорні метали	963346,44	83310,85	77,85
26	Руди, шлаки, зола	637433,1	8231,81	56,4
27	Енергетичні матеріали; нафта та про- дукти її перегонки, бітумінозні речови- ни; воски мінеральні	771746,24	160008	52,65
62	Одяг і текстильні додаткові речі до одя- гу (крім трикотажних)	338135,4	16140,06	28,69
76	Алюміній і вироби з алюмінію	234774,3	68607,53	13,94
10	Зернові культури	148631,7	10934,62	12,21
44	Деревина і вироби з деревини, дере- винне вугілля	191276,4	51436,29	11,82
12	Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди і зерно; технічні та лікарські рослини; солома і корми	117816,4	13115,68	9,22
82	Інструменти, ножові вироби і столові набори з недорогоцінних металів; їх частини з недорогоцінних металів	117898,6	20646,63	8,44
31	Добрива	91947,76	499,7	8,21
28	Продукти неорганічної хімії; сполуки неорганічні та органічні дорогоцінних, рідкоземельних металів, радіоактивних елементів або ізотопів	109539,2	23019,22	7,44
35	Білкові речовини, модифіковані крох- малі; клеї, ферменти	99488,97	18063,66	7,05
86	Залізничні та трамвайні локомотиви, засоби пересування по залізниці або аналогічних коліях та їх частини; шля- хове обладнання і пристрої для залі- зничної та трамвайної мережі, їх вуз- ли і деталі; сигналізаційне обладнання механічне й електромеханічне	106559,9	31423,75	6,3
4	Молоко і молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед; харчові продукти тваринного походження, в іншому місці не названі	68886,2	9878,85	5,16
89	Плавучі засоби морські або річкові	57973,07	1583,16	5,04
41	Шкури та шкіра необроблені (крім нату- рального хутра) та шкіра	90451,09	30883,82	4,91
81	Інші недорогоцінні метали; металоке- раміка; вироби з них	51199,99	1624,98	4,43
74	Мідь і вироби з міді	82529,3	31961,55	4,08
64	Взуття, гетри та аналогічні вироби, їх	57959,52	12519,06	3,9

	частини			
61	Одяг і додаткові речі до одягу (трико- тажні)	61584,9	20255,29	3,42
29	Органічні хімічні сполуки	126918,4	80906,91	2,97
88	Літальні апарати, космічні апарати та їх частини	20042,21	1073,82	1,69
25	Сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент	65025,53	41496,25	1,52
7	Овочі, рослини, їстівні коренеплоди та бульбоплоди	17036,08	3529,56	1,16
97	Твори мистецтва, предмети ко- лекціонування або антикваріат	11301,02	109,62	1,00
95	Іграшки, ігри, предмети для розваг та спортивний інвентар; їх частини і при- ладдя	22729,4	8311,49	0,86
42	Вироби зі шкіри; шорно-сідельні спо- рядження або упряж; дорожні речі, жіночі сумки і подібні до цих товари; ви- роби з кишок тварин (окрім кетгуту з на- турального шовку)	9026,93	3820,9	0,41
8	Їстівні плоди та горіхи; цедра цитрусо- вих або шкірки динь	13908,14	8610,37	0,35
5	Інші продукти тваринного походження, в іншому місці не названі	3445,39	248,05	0,28
20	Продукти переробки овочів, плодів або інших частин рослин	15777,39	11917,17	0,18
65	Головні убори та їх частини	998,04	462,06	0,04
17	Цукор і кондитерські вироби з цукру	6828,43	5513,03	0,04
14	Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рос- линного походження, в іншому місці не названі	166,82	0,15	0,01
46	Вироби з соломи та інших матеріалів для плетіння; плетені вироби	0,94	33,72	-0,003
67	Оброблені пір'я та пух і вироби з них; штучні квіти; вироби з волосся людини	34,89	75,76	-0,005
92	Музичні інструменти; частини та при- ладдя до них	168,15	357,16	-0,02
50	Шовк	0	329,8	-0,03
66	Парасольки, парасольки від сонця, па- лиці, тростини-сидіння, батоги, хлисти та їх частини	0	351,44	-0,04
91	Годинники та їх частини	0,65	419,76	-0,04
73	Вироби з чорних металів	109980,7	95250,38	-0,05
80	Олово і вироби з олова	5,03	489,27	-0,05
36	Порох і вибухові речовини; піротехнічні вироби; сірники, пірофорні сплави; де- які речовини, що загоряються	940,35	1535,1	-0,08
45	Пробка та вироби з неї	143,15	2711,9	-0,27
19	Готові продукти із зерна зернових куль-	2109,01	4712,54	-0,3

	тур, борошна, крохмалю і молока; борошняні кондитерські вироби			
53	Інші рослинні текстильні волокна; пряжа з паперу і тканини з паперової пряжі	2210,44	4970,13	-0,32
23	Залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин	22955,77	22931,58	-0,33
78	Свинець і вироби зі свинцю	818,02	3845,26	-0,33
99	Різне	81900,45	74477,76	-0,4
79	Цинк і вироби із цинку	361,43	4787,2	-0,47
22	Алкогольні та безалкогольні напої й оцет	8949,06	12545,96	-0,5
75	Нікель і вироби з нікелю	1051,65	5869,63	-0,52
57	Килими та інші текстильні покриття для підлоги	25,11	5694,59	-0,59
1	Живі тварини	163,72	6313,26	-0,64
6	Живі рослини та продукти садівництва	27,42	6121,07	-0,64
13	Камеді, смоли та інші рослинні соки й екстракти	672,86	6974,62	-0,67
43	Натуральне та штучне хутро, вироби з нього	7053,83	12614,23	-0,68
47	Паперова маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів; картон і папір з повторно перероблених відходів і макулатури	145,12	7051,42	-0,72
37	Фотографічні і кінематографічні товари	136,99	8380,83	-0,86
3	Риба і ракоподібні, молюски та інші водянні безхребетні	5716,98	14825,81	-1,03
15	Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири	38558,87	43625,79	-1,08
59	Текстильні матеріали (просочені, з покриттям або дубльовані); технічні вироби з текстильних матеріалів	9476,8	18892,06	-1,12
11	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмаль; інулін; пшенична клейковина	2167,42	12923,01	-1,15
70	Скло та вироби зі скла	19256,75	28714,19	-1,26
63	Інші готові текстильні вироби; комплекти; мотлох та ганчір'я	17835,81	28075,79	-1,32
9	Кава, чай, мате (парагвайський чай) і прянощі	362,45	14478,24	-1,47
58	Спеціальні тканини; тканини з прошивним ворсом; мереживо, гобелени, оздоблювальні матеріали; вишивка	79,29	15940,57	-1,65
18	Какао та продукти з нього	1613,78	17323,3	-1,66
2	М'ясо та харчові м'ясні субпродукти	40,25	17833,66	-1,85
56	Вата, повсть і неткані матеріали; спеціальна пряжа; шпагат, мотузки, троси та канати і вироби з них	11086,55	27590,6	-1,88
16	Готові харчові продукти з м'яса, риби	378,3	18555,38	-1,9

	або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних			
68	Вироби з каменю, гіпсу, цементу, азбесту, слюди	10159,34	27282,53	-1,93
96	Різні готові вироби	229,17	18788,65	-1,94
49	Друкована продукція, періодичні видання або інша продукція поліграфічної промисловості; рукописи, машинописні тексти та плани	684,7	21590,69	-2,19
60	Трикотажні полотна	16,29	22322,27	-2,32
34	Мило; поверхневоактивні органічні речовини, засоби для миття, креми, штучний віск, готовий віск, суміші для чищення або полірування, свічки та аналогічні вироби	1023,6	24614,32	-2,47
83	Інші вироби з недорогоцінних металів, в іншому місці не названі	1414,91	26641,63	-2,65
24	Тютюн та промислові замітники тютюну	812,92	32967,21	-3,36
94	Меблі; медико-хірургічні меблі, постільні речі та аналогічні товари	21046,56	54203,6	-3,76
52	Бавовна	836,95	45552,4	-4,67
21	Різні харчові продукти	1770,53	46763,78	-4,71
51	Вовна, тонкий та грубий волос тварин; пряжа і тканини з кінського волосу	5006,82	51652,02	-4,93
40	Каучук, гума та вироби з них	15714,6	60983,9	-4,94
69	Керамічні вироби	5584,83	52339,32	-4,95
54	Нитки синтетичні та штучні	15437,16	62871,1	-5,17
32	Екстракти дубильні або фарбувальні; таніни та їх похідні	17016,75	72468,04	-6,02
98	Товари, придбані в портах	2113,98	64753,4	-6,56
55	Хімічні штапельні волокна	2918,15	81736,95	-8,26
33	Ефірні олії та резиноїди; парфумерні, туалетні та косметичні засоби	3281,35	83217,58	-8,38
90	Приладдя та апарати оптичні, для фотографування і кінематографії, вимірювання, контролю або вимірювання точності, апарати медико-хірургічні; їх частини і приладдя	18873,64	119276,7	-10,74
38	Інші продукти хімічної промисловості (у тому числі графіти, активоване вугілля, сполуки, скипидари, інсектициди, фунгіциди, гербіциди для сільського господарства, препарати для травлення металів, антидетонатори, антиоксиданти, промислові жирні кислоти і спирти, каталізатори)	13538,58	132845,5	-12,63
48	Папір і картон; вироби з паперової маси, паперу або картону	55120,02	265393,1	-22,71
30	Фармацевтична продукція	3618,83	254515,8	-26,2
39	Полімерні матеріали, пластмаси і вироби з них	33315,86	303569,7	-28,64

87	Автомобілі, тягачі, велосипеди та інші наземні транспортні засоби, їх частини та обладнання	12392,41	295369,8	-29,67
85	Електричні машини й устаткування та їх частини; апаратура для записування або відтворення звуку і зображення; апаратура, призначена для забезпечення телевізійного зображення і телевізійного звуку; їх частини і приладдя	170999,2	434129,38	-29,88
84	Котли, машини, апарати та їх частини (у тому числі ядерні реактори; котли парові та центрального опалення; газогенератори; двигуни внутрішнього згоряння, гідротурбіни, насоси; кондиціонери, холодильники, морозилки, посудомийки, машини для зважування товарів, талі, підйомники, домкрати, крани, с.-г. машини, друкувальне обладнання, машини текстильні, станки, калькулятори і бухгалтерські машини, касові апарати, конторське обладнання, обчислювальні машини і їх електронні блоки; машини для прибирання і муніципальних робіт)	419621,87	787644,28	-44,39
71	Перлини, дорогоцінні або напівдорогоцінні камені та метали, біжутерія; монети	-	-	-
77	Стаття, зарезервована на майбутнє	-	-	-
93	Зброя і боєприпаси; їх частини і приладдя	-	-	-

Цікаві результати було отримано щодо товарних груп 73, 23 і 99. Незважаючи на те, що ці товарні групи за своєю вартістю товарних потоків є визначальними у міжнародній торгівлі з країнами-членами ЄС та країнами-кандидатами, вони характеризуються низьким від'ємним індексом виявленої порівняльної переваги. Отримавши позитивне сальдо торгового балансу за цими товарними групами, Україна не виявила щодо них порівняльних переваг.

Треба вказати, що товарна група з високими технологіями 88 «Літальні апарати, космічні апарати та їх частини» зайняла лише 22-гу позицію серед товарних груп з порівняльними перевагами (індекс 1,69). Експортувались ці товари переважно до Македонії, Великобританії, Естонії та Німеччини.

Щодо товарної групи 10 «Зернові культури» Україна здатна нарощувати порівняльну перевагу й надалі. Важливим для цієї товарної групи є клі-

кліматичний фактор. У 2002 р. у Центральній та Східній Європі були сильні повені, що відобразилось на збільшенні вітчизняного експорту зернових культур у ці країни, а також до Німеччини. Основним ризиком у майбутньому може стати нетарифне регулювання з боку ЄС, наприклад, більш суворий контроль за якістю продукції.

За товарною групою 27 «Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки, бітумінозні речовини; воски мінеральні» Україна виявила порівняльну перевагу здебільшого завдяки підгрупам 2710 «Нафта і нафтопродукти, отримані з бітумінозних матеріалів» (основні ринки: Італія, Югославія та Румунія), 2711 «Гази нафтові та вуглеводи газоподібні та інші» (основні ринки: Польща й Угорщина) та 2716 «Електроенергія» (основні ринки: Угорщина, Польща, Словаччина і Болгарія).

Проблемним для нашої країни є її металургійний комплекс. Близько 50% сталі виробляється за допомогою мартенівського способу лиття, від якого відмовились у Західній Європі ще у 80-их рр. ХХ ст. Крім цього, застарівають основні фонди, виробництво стає дуже енергомістким процесом. Конкурентоспроможність товарів металургійного комплексу на європейському ринку пояснюється використанням ефекту масштабу виробництва, а також ціновою кон'юнктурою на світових ринках сталі.

Передбачається, що темпи світового економічного зростання прискоряться зі середини 2003 р., і тоді можна сподіватись на зростання українського експорту чорних металів, а отже, і зростання порівняльної переваги України у Європі за товарною групою 72 «Чорні метали». Не виключено, що наша держава зможе виявити порівняльну перевагу і за товарною групою 73 «Вироби з чорних металів». Найбільший ризик – збільшення кількості антидемпінгових петицій з боку ЄС щодо цієї продукції.

Ми також провели окремо обчислення індексу виявлених порівняльних переваг України лише стосовно країн-членів ЄС за 2001 р. Вагомі порівняльні переваги в торгівлі з країнами-членами ЄС наша країна виявила за товарними групами 72 (індекс 36,93), 26 (індекс 29,48), 62 (індекс 27,42), 27 (індекс 26,51) та 10 (індекс 9,71). Найбільш від'ємний індекс порівняльної переваги Україна має за товарними групами 84 (індекс – 48,16), 85 (індекс – 28,10), 87 (індекс – 24,34), 39 (індекс – 19,58), 30 (індекс – 17,58), 48 (індекс – 15,62), 38 (індекс – 11,32) і 90 (індекс – 10,04).

Порівнюючи ці дані з даними табл. 1, можна побачити, що за товарними групами 62 і 10 Україна щодо країн-членів ЄС має майже подібний індекс до поданого в табл. 1. Але виявлені порівняльні переваги нашої держави щодо країн-членів ЄС значно менші за товарними групами 72, 26 та 27, ніж отримані щодо Європи загалом. Більш ніж вдвічі зменшується виявлена порівняльна перевага України за товарною групою 76 «Алюміній і вироби з алюмінію». Це свідчить про те, що конкурентні позиції України за цими товарними групами в Європі визначаються також значною мірою торгівлею з країнами-кандидатами на вступ до ЄС. У міжнародній торгівлі з країнами-членами ЄС наша країна за товарною групою 82 «Інструменти, ножові

вироби і столові набори з недорогоцінних металів; їх частини з недорогоцінних металів» не виявила порівняльної переваги (індекс 1,39), а при врахуванні торгівлі з країнами-кандидатами ця товарна група характеризувалась значною виявленою порівняльною перевагою (індекс 8,44) (див. табл. 1).

Отримані виявлені порівняльні переваги України у міжнародній торгівлі з країнами-членами ЄС і країнами-кандидатами стосуються лише 2001 р. Вітчизняна експортно-імпортна структура буде змінюватись залежно від того, яким чином відбуватимуться процеси інтеграції країн-кандидатів до вступу в ЄС і України, від перспектив розширення ЄС на Схід, а також від внутрішніх реформ в українській економіці та рівня економічної активності. Якщо економічна активність зростатиме і наша держава орієнтуватиметься на Захід, слід очікувати швидкого розвитку інфраструктури: розбудови транспортних мереж, зростання вантажоперевезення, а отже, зростання внутрішнього споживання нафти і нафтопродуктів, що зменшить порівняльні переваги за багатьма підгрупами товарної групи 27 і збільшить від'ємний індекс виявленої порівняльної переваги України у товарній групі 87.

Німецька консультативна група з питань економічних реформ при уряді України зазначає: «...можливості розширення та диверсифікації виробництва сільськогосподарської та харчової продукції, дотримання відповідних стандартів якості можуть бути реалізовані за умови, якщо Україна і надалі відкриватиме свої ринки для імпорту матеріально-технічних ресурсів і нових технологій» [2]. Якщо наша країна розвиватиметься за цим сценарієм, слід очікувати в короткотерміновому періоді зростання від'ємного індексу виявленої порівняльної переваги за товарними групами 84, 85, 1, 38 і 90, а також послаблення порівняльних переваг України у товарних групах 31 та 12. Адже для збільшення обсягів виробництва традиційних товарів і випуску нових для нашої держави видів продукції, що матиме попит в Європі у великих масштабах, необхідні певні види насіння, племінна худоба, морозильне і холодильне устаткування, машини для перевезень, електронне вимірвальне обладнання, сільськогосподарська техніка тощо.

Відповідно до отриманих результатів можна зробити висновок, що Україна в Європі виявляє нині порівняльні переваги здебільшого у традиційних базових секторах, виробництво яких характеризується середньонизькими та низькими технологіями (див. розроблену спільно з Організацією економічної співпраці і розвитку та Статистичним бюро європейської співдружності таксономію секторів з різними рівнями технологічної місткості [6]). Важливе місце у торгівлі України з Європою займають країни-кандидати на вступ до ЄС, які посилюють порівняльні переваги нашої країни на євrorинку. Формування порівняльних переваг – це процес динамічний. Тому виявлені порівняльні переваги України в товарній структурі з часом можуть змінюватись залежно від того, як вона себе проявить в європейських інтеграційних процесах, як швидко акумулює фізичний та R&D-капітал і використовує зовнішні та внутрішні технологічні можливості.

Література

1. Liesner, H. H. (1958). The European common market and British industry. – *Economic Journal* 68, pp. 302 – 316.
2. Balassa, B. (1989). *Comparative Advantage, Trade Policy and Economic Development*. – Harvester Wheatsheaf, New York, pp. 41–79.
3. Deardorff, Alan V. (2000, 2001). Deardorff's Glossary of International Economics, 1672 words. <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/>
4. Maneschi, A. (1998). *Comparative Advantage in International Trade. Historical Perspective*. – Edward Elgar: Cheltenham, UK, p. 2.
5. Siebert, Horst (1994). *Außenwirtschaft*. – 6. Auflage, Stuttgart: Gustav Fischer Verlag, SS. 46 – 48.
6. Krugman, Paul (1985). Increasing Returns and the Theory of International Trade. – NBER Working Paper N1752, November 1985, and Krugman, Paul (1991). Increasing Returns and Economic Geography. – *Journal of Political Economy*, vol. 99, no 3, pp. 483 – 499.
7. Balassa, B. (1989). *Comparative Advantage, Trade Policy and Economic Development*. – Harvester Wheatsheaf, New York, p. 63.
8. Державний комітет статистики України. Зовнішня торгівля України. Статистичний збірник за 2001 р. Т. 2. / Ред. Остапчук Ю. М. – К., 2002.
9. International Trade Centre UNCTAD/WTO, Market Analysis Section. Lionel Fontagné and Mondher Mimouni, under the supervision of Friedrich von Kirchbach. (the document was not formally edited). Contact: MAS@intracen.org.
10. Україна і світова економіка: оцінка ризиків та рекомендації щодо економічної політики. –К.: Інст. екон. досл. та політ. консультацій, Німецька консультат. група з питань екон. реформ при Уряді України, 2002. – С. 29–30.
11. Hatzichronoglou, T. (1997). *Revision of the High-Technology Sector and Product Classification*, OECD, STI Working Paper 1997/2 (Paris: Organization of Economic Cooperation and Development).